

Hallitusneuvottelut MMM –jaos

Kysymykset vesilakiin ja kalatalousvelvoitteisiin liittyen

Maa- ja metsätalousministeriö, luonnonvaraosasto 17.5.2023

Kalastusneuvos Eija Kirjavainen

Kokonaisarvio euroissa: Miten kalatalousvelvoitteet koskevat nollavelvoitelaitoksia?

Oikeusministeriön nimittämä työryhmä on laatinut esityksen vesilain tarkistamiseksi. Esityksen mukaan vesilakiin ehdotetaan sisällytettäväksi säännökset uuden kalatalousvelvoitteen, kalatalousmaksun tai niiden yhdistelmän määrittämisestä sellaisen vesivoimalaitoksen lupaan, johon sellaista ei ennestään sisälly. Voimalaitosta, jonka lupaan kalatalousvelvoitetta ei ole aikoinaan sisällytetty jostain syystä, kutsutaan 0-velvoitelaitokseksi. Ilman lainmuutosta ei jälkikäteen voida lupaan kalatalousvelvoitetta määrätä, vaikka laitoksen kalataloushaitat olisivat ilmeiset. Luvan myöntämisen yhteydessä ei aikoinaan ole ollut saatavilla tämän päivän tietoa vaelluskalakannoista ja osa 0-velvoitelaitosten luvista on hyvin vanhoja. Työryhmän esittämien säännösten tarkoituksena on tukea kansallisten vaelluskalakantojen elvyttämistä ja luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämistä.

ELY-keskusten arvion mukaan yli 5 MW:n nollavelvoitelaitoksia olisi viisi ja 0,1-5 MW:n laitoksia 60. Alle 0,1 MW laitoksia koskevat tiedot ovat epävarmoja, mutta niitä arvioidaan olevan ainakin 76 laitosta. Nollavelvoitelaitoksia olisi siis tämän hetkisen tietämyksen mukaan 141 kappaletta. Lisäksi on laitoksia, joiden tiedot ovat puutteellisia ja etenkin pieniä laitoksia voi olla runsaasti enemmän. Lukuja tarkasteltaessa on otettava myös huomioon, että etenkin vanhempien lupapäätösten osalta on tulkinnanvaraista, voidaanko päätökseen sisältyvän määräyksen katsoa olevan luonteeltaan kalatalousmaksu tai kalatalousvelvoite. Eli lupapäätöksen sanamuodon tulkinnasta riippuu, katsotaanko laitoksen olevan 0-velvoitelaitos vai ei.

Työryhmän esittämän lakimuutoksen kustannusvaikutukset riippuvat lainmuutosesityksen lopullisesta sisällöstä sekä sitä, missä määrin ja millaisessa aikataulussa kalatalousviranomaisella olisi resurssit tehdä lupamuutoshakemuksia aluehallintovirastolle käsiteltäväksi. Kustannuksia muutoksesta syntyisi sekä valtiolle että lupien haltijoille eli voimalaitosten omistajille. Lähtökohtana on, että voimalaitosten omistajat vastaavat uusien lupamääräysten täytäntöönpanosta aiheutuvista kustannuksista. Työryhmä on kuitenkin katsonut, että sääntelyn valtiosääntöoikeudellinen hyväksyttävyyttä edellyttää toiminnanharjoittajan mahdollisuutta saada erässä tilanteissa korvausta valtiolta. Tästä päätettäisiin tapauskohtaisesti lupamenettelyn yhteydessä.

Valtiolle muodostuvat kustannukset muodostuisivat lupahakemusten valmistelusta, joka tapahtuisi virkatyönä ELY-keskuksissa, mutta joiden valmisteluun tarvittaisiin selvityksiä ainakin hakemusten tekovaiheessa. Lisäksi lupahakemusten käsittely tapahtuisi virkatyönä aluehallintovirastossa. Työryhmän esittämässä säännökseen on lisäksi sisällytetty korvauksen maksaminen voimalaitoksen omistajalle, mikäli uudesta velvoitteesta aiheutuu vesivoiman menetyksen vuoksi hyödyn olennainen väheneminen. Korvausta koskevan sääntelyn lopullinen sisältö vaikuttaa [merkittävästi](#) esitetyn lakimuutoksen valtiolle aiheuttamiin kustannusvaikutuksiin.

Voimalaitosten omistajat eli toiminnanharjoittajat vastaavat lähtökohtaisesti hankkeensa edellyttämien lupamääräysten toteuttamisesta. Niin tulisi olemaan myös esitetyn lain muutoksen nojalla annettujen velvoitteiden osalta. Voimalaitoksille koituisi kustannuksia selvitys-, suunnittelu-, toteutus-, käyttö- ja ylläpitokuluista sekä vesivoiman menetyksestä, joka johtuisi veden ohjaamisesta mahdolliseen kalatiehen tai ohitusuomaan.

Kaiken kaikkiaan kustannusten suuruutta on vaikea ennakoida, koska se riippuu lakiehdotuksen lopullisesta sisällöstä ja säännösten soveltamiskäytännöstä. Hyvin karkean arvion mukaan voidaan valtiolle muodostuvien kustannusten velvoitteen määrittämiseen osalta arvioida olevan **muutamasta sadasta tuhannesta noin 2-3 miljoonaan euroon vuodessa seuraavien 5-7 vuoden ajan**, riippuen hankkeiden määrästä ja erityispiirteistä. Täsmällisemmän arvion antaminen edellyttäisi seikkaperäistä perehtymistä lain soveltamislain piiriin kuuluviin hankkeisiin. Valtion virkatyöstä tulevia kustannuksia ei ole sisällytetty arvioon. Myöskään työryhmän esitykseen sisältyvää lunastuspykäläluonnoksen kustannusvaikutuksia ei ole arvioitu, koska pykäläluonnos ei liity velvoitteen määrittämiseen.

* työryhmän mietintö löytyy osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164919>

Mitä vaikutuksia olisi vesilain päivityksellä, jos se vastaisi EU:n vesipuitedirektiivin vaatimuksiin? Erityisesti nollavelvoitelaitosten kalatalousvelvoitteiden ja vesilupien näkökulmasta.”

Vesipuitedirektiivin ympäristötavoitteina ovat, että vesimuodostumien tila ei huonone ja että niiden hyvä tila tai keinotekoisten ja voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien hyvä ekologinen potentiaali ja hyvä kemiallinen tila saavutetaan vuoteen 2015 mennessä. Kalakantojen tila on yksi vesimuodostuman tilaan vaikuttava tekijä.

EU:n komissio on Suomen vesienhoitosuunnitelmia koskevassa palautteessaan kiinnittänyt huomiota vesipolitiikan puitedirektiivin vaatimuksiin muun ohella ekologisen virtaaman määrittämisestä ja vesivoimalaitosten lupien ajantasaistamiseen. Komission mukaan Suomen on kiinnitettävä suunnittelussa erityistä huomiota ympäristövirtaamiin, kalateiden toteuttamiseen ja muihin haittojen vähentämistoimiin.

Esitetty vesilain muutos 0-velvoitelaitosten osalta parantaisi vaelluskalakantojen tilaa sekä virtavesien eliöiden vapaata liikkumista vesistöissä edistävien hankkeiden toteuttamista ja siten vesien hoitosuunnitelmissa esitettyjen tavoitteiden toteutumista. Lupamääräyksiin tarvittavat muutokset riippuvat vesimuodostuman tilatavoitteesta (esim. hyvä ekologinen potentiaali), nykytilasta sekä käsiteltävän hankkeen vaikutuksesta tilatavoitteen saavuttamiseen.

Olemassa olevien laitosten lupien muuttamisen tarpeet on mahdollista arvioida vain tapauskohtaisesti. Jos vesimuodostuman tilaan vaikuttaa olennaisesti jonkin 0-velvoitevoimalaitoksen aiheuttama haitta kalakannoille, olisi vesilain muutoksen nojalla mahdollisuus vaikuttaa juuri tämän vesimuodostuman tilan parantamiseen hakemalla laitokselle kalatalousvelvoitetta. Ilman luvan muuttamista olisi viranomaisten vaikea edistää tilatavoitteeseen pääsemistä. Kalataloushaittojen vähentämiseen liittyvissä kysymyksissä on yleensä hyvin monia intressitahoja ja erilaisia mielipiteitä, joten velvoitteiden muuttamisen tulisi perustua lain nojalla tapahtuvaan prosessiin.

Yhteenvedon voidaan todeta, että esitetty 0-velvoitelaitoksiin kohdistettu vesilain muutos edistäisi vesienhoidon tilatavoitteiden toteutumista ja vesipolitiikan puitedirektiivin toimeenpanoa.